

СЕКЦІЯ 14. ПОВЕДІНКОВА ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Нілова Н.М.

кандидат економічних наук, доцент

Семененко Т.О.

кандидат економічних наук, доцент

*Українська академія банківської справи Національного банку України м. Суми,
Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ ПЕРШОПРИЧИН ПОВЕДІНКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНДИВІДІВ

Ще у ХІХ ст. представники німецької історичної школи відійшли від ідеї створення універсальної економічної теорії. Економічна наука має займатися дослідженням специфіки певних національних господарств, адже кожне національне господарство має властиві тільки йому ознаки, часто без аналогів. Крім цього, національне господарство – еволюціонуюча система, що проходить у своєму розвитку різні стадії, які відрізняються специфічними, а то й унікальними властивостями. Господарство, як єдиний суб'єкт, підпорядковується особливим законам, що відрізняються від законів, яким підпорядковується поведінка окремого індивіда. Один із постулатів Німецької школи полягає у тому, що на господарський розвиток країни особливий вплив справляють національні чинники. Не випадково сьогодні економічну науку в Німеччині та інших німецькомовних країнах часто називають «Національною економією» (Nationalökonomie) або «Народногосподарським вченням» (Volkswirtschaftslehre) [1].

Сьогодні з'являється багато публікацій, що пропонують аналіз ментальних особливостей української нації, та вітчизняна школа, яка б вивчала різноманітні аспекти національного змісту і менталітету до цих пір так і не сформувалася. З ідеологічних причин поняття «ментальність» тривалий час знаходилося поза увагою вітчизняних науковців. Тільки у 90-ті роки ХХ ст. науковці знову повернулися до дослідження цього феномену.

Особливості не тільки духовних, а й економічних цінностей та норм поведінки, властиві, у тій чи іншій мірі, представникам різних етнічних груп. У різних країнах, економічну проблему неможливо вирішити без огляду на її соціальну складову, без вивчення особливостей історичного розвитку країни, її традицій та звичаїв, наявного рівня розвитку продуктивних сил, її потенціалу, тобто, у широкому розумінні, без аналізу національної економічної ментальності, що є тим основоположним неформальним інститутом та результатом впливу об'єктивних умов розвитку нації, але, у свою чергу, визначає характер соціально-економічних норм – формальних інститутів, що формують історичну траєкторію економічного розвитку нації.

У кожному суспільстві наявні одночасно й індивідуальні, і колективні цінності. Але співвідношення їх у різних країнах різне. В українському суспільстві ці пропорції варто розглядати для різних соціальних груп. Важливим є, наприклад, де і коли відбувалося формування особистості: в радянській чи пострадянській період; у західній чи східній Україні; йдеться про сільське чи міське населення тощо.

Спадком радянських часів є домінування колективних цінностей. Особистість підпорядковується групі, протиставлення колективу, як правило, засуджується. «Приєднання до більшості» – це шлях для виживання в адміністративно-командній економіці. Як найбільшу цінність окремі індивіди схильні сприймати загальну згоду, консенсус, тобто таку собі «єдину правду» як кінцеву відповідь, до якої треба прямувати. Наразі у свідомості індивідів маємо сформоване у минулому періоді патерналістське сприйняття державної влади, що послаблює необхідність у активізації власних зусиль для життєзабезпечення, здатність приймати відповідальні рішення. З одного боку, розповсюдження набуває тенденція перенесення відповідальності, з іншого – вимагання від держави турботи, соціального захисту та інших гарантій. Таким чином, політика державного патерналізму і неекономічних методів стимулювання відповідала, перш за все, інтересам

мало мобільного, комфортного робітника із применшеними потребами, простого виконавця своїх функцій – економічно пасивного індивіда.

Індивіди – представники нового покоління – схильні розраховувати тільки на себе. Поступово відбувається процес трансформації поведінкових особливостей індивіда – від колективного патерналізму до індивідуальної свободи, яка породжує здатність брати відповідальність на себе. Разом з цим, відбувається делегування відповідальності владі і державі.

Роки незалежності змінили співвідношення цінностей сучасної молоді, для них індивідуалістичні і колективні цінності стають більш взаємно зрівноваженими. Популярним стає стиль життя, коли індивід націлений на максимальну самореалізацію, а суспільство визнає право талановитого індивіда «йти по життю, розштовхуючи оточуючих».

Сьогодні важливим чинником, що змінює економічну поведінку українців є трудова міграція. Не зважаючи на неоднозначну оцінку економічної ефективності трудової міграції в аспекті зміни суспільства, це явище з року в рік набуває деяких позитивних ознак, серед яких не другорядним є зміна уявлень про формування переваг споживача та про тенденції їх зміни. Відчуття постійного «споживчого голоду» стимулює сучасного молодого українця виглядати багатшим, ніж це дозволяє його бюджетне обмеження. Індивіди із «радянським минулим» керуються у своїй максимізуючій поведінці психологією прожиткового мінімуму. Така категорія населення є значно керованішою і її поведінкові особливості є прогнозованими з незначною похибкою. Сьогодні, в умовах невизначеності, домінуючим типом поведінки раціональною індивіда стає життя сьогоднішнім днем. Обмеженість можливостей планування свого життя обумовлюють пріоритетність короткострокових цілей. Причому покращення життя асоціюється із мрією про світле майбутнє, з радикальними суспільними змінами, вдачею, турботою держави і зовсім не з багатолітньою та наполегливою працею.

Таким чином, у свідомості окремого індивіда формується індивідуальна система цінностей, що є його внутрішньо культурним інтегратором, який визначає траєкторію його власної максимізуючої поведінки.

Список використаних джерел:

1. Леоненко П. М. Історія економічних учень: підручник / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко, – 2-ге вид., пероб. і доп. – К.: Знання, 2008 – 639 с.
2. Бондаренко О. В. Економічна ментальність як фактор побудови модерного українського суспільства / О. В. Бондаренко // Політологічний вісник: зб. наук. праць. – К., 2007. – Вип. 30. – С. 36-48.
3. Балабанова Е. С. Особенности российской экономической ментальности // Мир России. 2001. – Т. 10. – № 3. – С. 67-77.